

RESTAURACIÓ DE MONUMENTS HISTÒRICS I RENOVACIÓ A LA RÚSSIA POSTSOVIÈTICA

JORDI BONET I ARMENGOL

Convidat per la Fundació «Europa - St. Petersburg», he tingut l'oportunitat d'estar deu dies a Rússia —concretament a St. Petersburg i Moscou i al seu entorn— per participar de «les nits blanques de Sant Petersburg» amb arquitectes, historiadors i tècnics restauradors d'Europa i dels Estats Units, la primera quinzena de juliol de 1994.

Aquestes jornades, s'iniciaren fa tres anys amb la col·laboració del Ministeri de Cultura francès que hi participà amb bona part dels seus arquitectes de Monuments històrics i els historiadors i estudiosos que dirigeixen els arxius, o ensenyen a la Universitat.

Enguany, la presència a més de britànics, americans, belgues o italians ha permès l'intercanvi d'idees i de tècniques amb una nutrida participació de russos, tot visitant l'obra ben feta i prenent coneixement dels programes pel futur.

La Rússia d'avui és quelcom ben diferent del que més o menys havien pogut descobrir els que hi anaren a l'època soviètica. S'entreveu un camí nou, iniciat amb profusió d'entrebancs. Els de la manca de reflexos del comerç del lliure mercat, afegits a tota mena d'abusos i de corrupció, conseqüència del desconeixement del que és corrent a les democràcies occidentals i de la realitat ofegadora d'iniciatives que s'havia apoderat del poder desmesurat i impersonal d'uns funcionaris que ho eren tot i que continuen manejant ressorts d'influència i de poder, amb facilitats per aconseguir qualsevol classe de benefici sense que l'honestedat en presideixi l'actuació.

Sant Petersburg, ciutat agermanada amb Barcelona des de fa pocs anys, es prepara actualment per celebrar el 3er. centenari de la seva fundació pel Zar Pere el Gran, l'any 1703. La capitalitat de l'Imperi la va exercir al llarg de poc més de dos segles, però a partir de 1918, Moscou recuperà aquesta funció, entre altres raons per tal que s'esborrés dels russos qualsevol relació amb el món, que la revolució d'octubre de 1917 volia que quedés enterrat definitivament. Així, fins i tot es va canviar el nom original pel de Leningrad, per honorar l'home que féu triomfar els ideals de la revolució.

Durant la Guerra Mundial, Sant Petersburg suportà un setge llarguíssim en el que els seus ciutadans resistiren heroicament de la destrucció de l'artilleria i l'aviació, del fred i de la fam a que va sotmetre'ls l'invasor nazi. No és estrany que acabada la guerra hi hagués un fort interès del poder soviètic per restaurar el que s'havia destruït. Gràcies a haver amagat part dels mobles, pintures i objectes de valor dels palaus que els zars havien construït a l'entorn de Sant Petersburg i a que encara subsistia la tradició artesanal, altrament disposada a continuar treballant a baix preu, poc a poc es reconstruïren els palaus de Caterina II a Puškin i el del seu fill Pau, amb els grans jardins de Paulosk o a la riba del golf de Finlàndia el de Pere el Gran a Petrodvorec, amb les seves fonts i el pavelló vora mar que denominava «Mon plaisir».

Les talles rococó, els daurats, els parquets —filigranes de marqueteria—, els miralls i làmpades a les cambres hi tornen a ser fent companyia als mobles, les pintures i objectes—, porcellanes i vaixelles. La reconstrucció ha suposat també refer les grans xemeneies de ceràmica a partir dels pocs fragments que subsistien, i naturalment cornises i balustres, cobertes, enteixinats i mosaics, i tota la decoració fastuosa d'aquell imperi totpoderós.

Tot això dóna la impressió que ho ha presidit una voluntat de recuperar —amb aquests monuments restaurats— la sensació del poder del poble rus, que els zars havien acumulat a poc a poc, i que els feia sentir hereus de l'imperi romà.

Els tallers de restauració de tota mena de tècniques —talla de fusta, daurats, mosaics, parquets i marqueteria, pintura decorativa, tallat de pedres dures, àmbar, etc. tenen capacitat per continuar oferint objectes o instal·lacions de gran riquesa avui difícilment assequibles i fins i tot de dubtosa necessitat cara al futur de les arts decoratives.

És tot un tema que cal replantejar-se: la desaparició o el manteniment d'aquestes tecnologies basades en l'experiència i la transmissió i aprenentatge artesanal, ja que és ben difícil perpetuar aquests oficis en favor d'uns gustos i d'un disfrutar-ne allunyat de la realitat actual. Sens dubte convé deixar ben documentat amb els mitjans audiovisuals actuals tota aquesta riquesa que altrament potser mai més podrà repetir-se'n l'execució.

És també ben vàlida la possibilitat que pot oferir-se als visitants que acudiran a Rússia en el futur, de poder contemplar aquest seguit de grans palaus i de jardins immensos, que disfrutaren en el seu temps uns pocs privilegiats, gràcies a la miseria de molts infortunats i oprimits pel gran poder imperial dels zars i de la noblesa que els envoltava.

Indubtablement que la visita d'aquests paratges pot ser ben atractiva i pot ajudar el seu manteniment, però és també difícil pensar que sense una despesa important per part de l'administració, difícilment podrà aconseguir-se. I és pensant en tota una pila d'edificis que la cort i l'administració havia aixecat i que demanaran sens dubte una reutilització, altrament difícil d'encertar en el nou ús a que es destinin.

No sembla tan difícil el manteniment de tota la riquesa artística de les esglésies, que en bona part quedaren abandonades o passaren algunes a con-

Puškin. Palau de la Zarina Caterina II. Sala del tron restaurada.

Petrodvorec. Escala de solemnitats restaurada.

vertir-se en museus. És també notable com creix l'assistència als actes religiosos i com també hi ha un augment sensible dels joves que es senten cridats al servei de l'Església Ortodoxa. Quina serà la solució a donar a tantes esglésies amb les icones, les pintures murals i les cobertes daurades o bellament pintades de colors i d'estrelles?. És un altre problema de més a que estan abocats per trobar-hi solució adequada les autoritats civils i religioses d'aquest país immens.

La intervenció d'un sacerdot de la Universitat religiosa de Sant Petersburg que amb realisme planteja la posició de l'Església en relació al que tenia abans de la revolució i el que convé que mantinguin actualment, posà sobre la taula tot un seguit de realitats que passen, des de les posicions derivades de la persecució o la indiferència envers tot el que podia significar la Fe i la religiositat, a molts que s'interessen i vibren amb l'esperança de recuperar una Fe i obrir els ulls al Trascendent.

Un fet positiu a donar a conèixer, ha estat el constatar que en el món de la restauració i conservació dels monuments històrics hi ha la confluència d'esforços d'una generació ja gran —cal remarcar d'unes dones preparades i emprenedores ben notables— i d'una generació jove, que puja interessada en la recerca i en obrir horitzons. Pot ser ben prometedora el resultat d'una col·laboració entre uns i altres.

És clar que proliferen en els moments actuals tota una pila d'avantatges que beneficien als més bandarres, els que fan el viu i només veuen la part de benefici material que pot aportar-los-hi qualsevol cosa. Això es veu en tot un seguit de fets impensables per als estrangers; taxis sense taxímetre, preus quatre vegades més alts pels forasters en relació amb la gent del país, preus baixíssims del transport públic, etc. I també a la vegada molta gent gran que demana caritat pels carrers, i molta gent que no fa res. Potser vigilen asseguts en una cadira tal com tenien de fer-ho en el règim anterior i continuen fent per un sou de misèria.

És tot un panorama que fa pensar i que podria resumir-se en destijar que aquesta crisi, que passa aquest país per canviar i renovar-se pugui resoldre's positivament.

La tasca en realitat és tan gran que pot descoratjar al més valent. L'acumulació de riquesa, per exemple del Museu de l'Hermitage; avui s'exhibeix amb mitjans desfavorables i obsolets. Des d'una il·luminació defectuosa a una acumulació de peces que impedeix valorar i admirar el més bo del que tot i tenir indubtable valor, queda com ofegat per la quantitat i qualitat del que hi ha.

Qui, com o quan podrà anar-se reconduint tot això?

L'Hermitage conté, no únicament el que els zars acumularen, sinó molts altres béns procedents dels grans senyors que ho adquiriren. És que convindrà redistribuir-ho? Són preguntes de difícil resposta que al costat de tanta problemàtica, com és present en l'estat actual de passar d'una economia dirigida a la de mercat a la que vol accedir el poble rus comporta decisions difícils i arriscades.

Casa Art Nouveau. Sant Petersburg.

Casa Art Nouveau. Sant Petersburg. Mosaic a la part alta.

Des de la «Fundació Europa - Sant Petersburg», els arquitectes, els tècnics, els restauradors, els artesans i els polítics, demanen col·laboració als tècnics de l'Europa occidental. L'objectiu de les jornades viscudes aquests dies de juliol ha estat de plantejar els problemes, d'escoltar el que es fa en altres països, ben diferents, cert, però amb gent preparada i preocupada per el Patrimoni Cultural i Artístic; no únicament del propi país, sinó del que pot considerar-se també Patrimoni de tots.

És ben difícil de donar resposta encertada, fins i tot de comprometre's a estudiar-ho, per després amb coneixement de causa opinar amb sentit comú i responsabilitat i professionalment. Per això, crec oportú d'intentar un acostament a través d'una exposició que vingui i ofereixi el que tenen en aquest país, tants i tants anys aïllat del reste del món, concretament de l'occident d'Europa, però amb tants elements comuns. Tenim coses a aprendre i també hi pot haver oportunitat de diàleg. L'auto-estima per els béns propis. El poder-los exhibir tal com foren pensats per els seus propis autors. El camí oportú d'unes reutilitzacions necessàries. Tot això pot constituir un enriquiment recíproc.

Hi ha una extrema ignorància del que era Rússia i del que es feia abans que s'iniciés l'aïllament total a que quedà sotmesa pel teló d'acer la meitat d'Europa i es prologués anys i anys.

L'Art Nouveau rus era d'una gran qualitat. Potser només en tenim una consciència vaga pel fet del que arribà just aquí a través dels ballets russos i l'obra dels músics o d'un animador com Serge Diaghilev, però l'arquitectura, la pintura, l'escultura i tota l'empenta cultural de l'Art Nouveau rus és d'una qualitat extraordinària, malgrat que quedà sotmès al silenci pel que significava a partir de la revolució. A través d'ell, te n'adones que les inquietuds artístiques comuns a tot el conjunt d'Europa, també eren presents a Rússia.

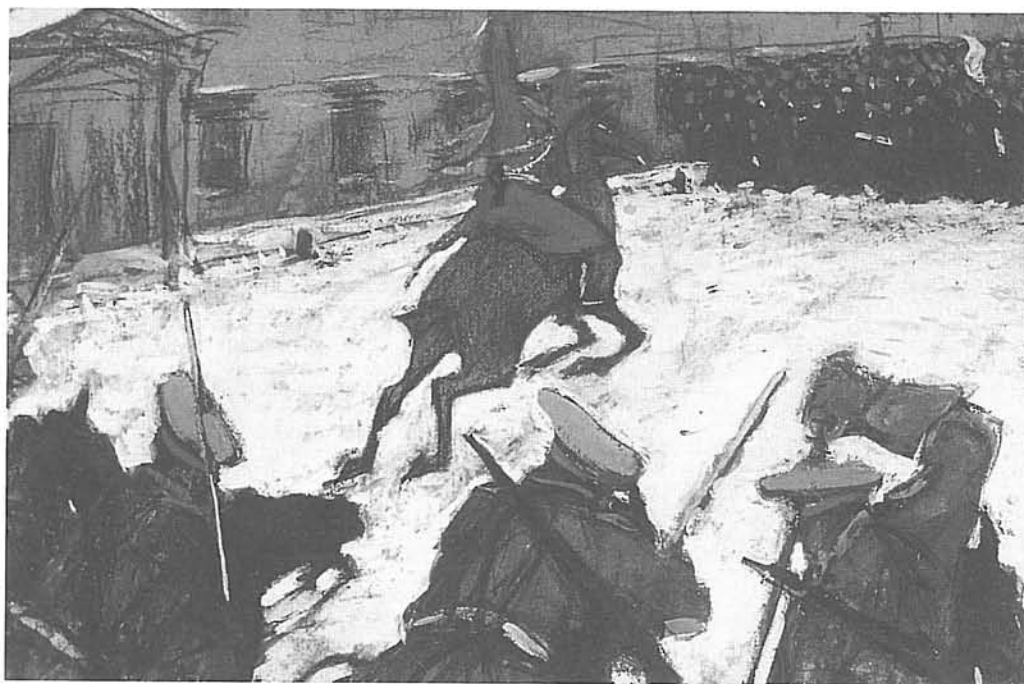
En l'Arquitectura noves formes esdevingueren com estranyes a la monumentalitat, tot mostrant un antagonisme entre l'escultura i la decoració i donaren notables realitzacions, sobretot a Sant Petersburg.

Els millors artistes russos participaren en el moviment «Mir Isskustva». El món de l'Art que desitjava «glorificar l'Art rus a Occident». Volien demostrar que la cultura russa participava de ple dret de la cultura artística europea. Uns pocs anys d'una vida intensa, tant de la pintura i les arts gràfiques com de l'arquitectura i l'escultura, la poesia, el ballet i l'òpera, la crítica i la història de l'art.

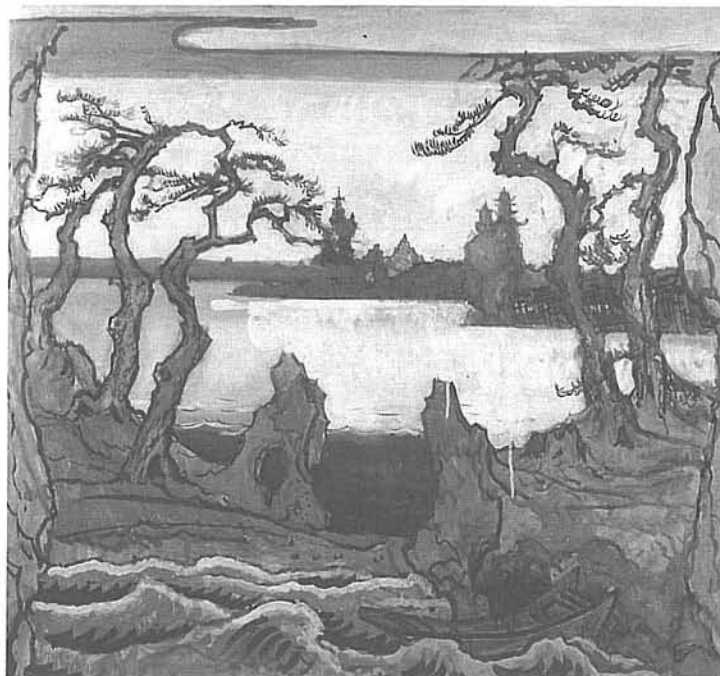
La festa amb la participació del poble, els mites clàssics, imatges romàntiques d'un món bo i feliç, retrats notabilíssims que reflecteixen l'ànima del personatge i la realitat dels grans problemes socials que portaren la primera revolució el 1905.

Cal destacar entre ells a Alexander Benois (1870-1960), Leon Baskt (1866-1924), Valentin Serov (1865-1911), Constantin Somov (1869-1939), Sergei Diaghilev (1872-1929), Zinaida Serebriakova (1884-1967), Igor Stravinsky (1882-1971), etc. La major part dels que visqueren la revolució, moriren a l'exili.

L'Art soviètic intentà amb grans realitzacions desmesurades que imposava la dictadura, oferir una nova i actual forma d'expressar l'art, que no po-

«Soldadets, nois valents, on és la vostra glòria». V. Serov, 1905.

Decorat per «El rossinyol» d'Stravinsky - A. Benois, 1914.

L'Hermitage, l'Almirallat, La Catedral de Sant Isaac des del Neva en una nit blanca.

gué aportar cap renovació estètica ni cap element de progrés i d'autenticitat creadora. Més de mig segle potser perdut. Així com ara proliferen petites botigues allotjades en uns quioscs que la Municipalitat ha instal·lat a les espaioses voreres de les avingudes de les grans ciutats per tal que s'entrenin a comerciar amb la gent que resignadament feia cues per adquirir el més necessari, caldrà aprendre també a oferir a les generacions que pugen la interpretació russa d'unes inquietuds artístiques que restaren aturades.

Malgrat tot, l'ànima del poble rus existeix i pot oferir camins inesperats i sorprenents. Caldrà esperar a veure que passa. Esperar que aquest conglomerat de pobles —que són també europeus— puguin recuperar el ritme i el compàs creatiu de la vida cultural d'Europa.